

Małgorzata Wołoszyn

ORCID: 0009-0006-9792-1165

(Muzeum w Przeworsku, Polska)

Sprawozdanie z uroczystości pogrzebowych księcia Andrzeja Lubomirskiego w dniu 20 stycznia 2024 roku

Dnia 20 stycznia 2024 r. w Bazylice Kolegiackiej pod wezwaniem Ducha św. w Przeworsku odbyły się uroczystości pogrzebowe Andrzeja księcia Lubomirskiego, ostatniego ordynata przeworskiego, którego doczesne szczątki złożono w krypcie rodowej Lubomirskich pod Kaplicą Bożego Grobu. Książę zmarł 22 listopada 1953 r. na emigracji w Jacarazihnio w Brazylii, w stanie Parana, gdzie następnego dnia na miejscowym cmentarzu odbył się jego pierwszy pogrzeb.

Andrzej Lubomirski urodził się 22 lipca 1862 r. w Krakowie jako czwarte dziecko i pierworodny syn Jerzego Henryka Lubomirskiego¹ oraz Cecylii z Zamoyskich. Jako najstarszy syn w przyszłości miał zostać II ordynatem przeworskim i trzecim z rodu dziedzicznym kuratorem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie i utworzonego przy nim Muzeum Lubomirskich.

Dzieciństwo spędził w Krakowie, w pałacu Lubomirskich przy ul. św. Jana 15, w jednym z ważniejszych centrów życia towarzyskiego ówczesnego Krakowa², wychowując się ze starszymi siostrami: Teresą³ i Marią⁴, i młodszym bratem Kazimierzem⁵. Siostra Elżbieta⁶ zmarła przed narodzinami Andrzeja.

¹ M. Tyrowicz, *Jerzy Henryk Lubomirski* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVIII, s. 30–31; J. Długosz, *Jerzy Henryk Lubomirski* [w:] *Portrety Ossolińskie. Antologia wspomnień*, oprac. E. Adamczak, Wrocław–Warszawa–Kraków 1982, s. 72–76.

² B. Tyszkiewicz, *Dumy i dumki czyli prawdziwa powieść*, t. I, Warszawa 2006, s. 467–469.

³ Teresa (1856–1883), w 1878 r. wyszła za mąż za Karola ks. Radziwiłła.

⁴ Maria (1860–19420), żona Benedykta Tyszkiewicza.

⁵ Kazimierz (1869–1930), dyplomata, pierwszy polski poseł w Stanach Zjednoczonych (1919–1922), prezes Polskiego Komitetu Olimpijskiego (1921–1929) i prezes Związku Ziemian, właściciel dóbr ziemskich, poseł na Sejm z powiatu myślenickiego, obywatel honorowy Myślenic. Zob. J. Zdrada, *Kazimierz Lubomirski* [w:] *PSB*, t. XVIII, s. 30–31.

⁶ Elżbieta (1858–1859).

W 1872 r. zmarł Jerzy, ojciec 10-letniego Andrzeja. Opiekę nad dziećmi roztoczyła ich matka, księżna Cecylia Lubomirska, wspierana przez swego ojca Andrzeja Artura Zamoyskiego⁷. Do 10. roku życia Andrzej Lubomirski pobierał nauczanie domowe, następnie rozpoczął naukę w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, gdzie w 1880 r. zdał egzamin dojrzałości i rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Karola w Pradze⁸. Praską edukację ukończył w kwietniu 1885 r., uzyskując tytuł doktora praw⁹. 5 maja 1885 r. poślubił hrabiankę Eleonorę Hussarzewską, córkę Józefa i Karoliny z Jabłonowskich, z którą doczekał się czworga dzieci: Heleny, Jerzego Rafała, Teresy oraz Marii. Książę po zakończeniu studiów objął zarząd nad ordynacją, która jeszcze przed wybuchem I wojny światowej została uznana za najlepiej zagospodarowany majątek w Galicji¹⁰.

Każda organizacja poczytywała sobie za punkt honoru mieć w swoich szeregach osobę księcia ordynata Andrzeja Lubomirskiego, toteż często bywał orędownikiem wobec władz administracyjnych i politycznych, popierając ich sprawy¹¹. W czasie swego życia sprawował rozliczne funkcje polityczne i społeczne¹², m.in. w 1881 r. został Konserwatorem Zabytków Sztuki w Galicji¹³, w 1882 objął stanowisko Kuratora Literackiego w Ossolineum we Lwowie, od 1886 r. był członkiem Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych i od

⁷ B. Tyszkiewicz, *Dumy*, t. I, s. 469–472.

⁸ *Książka Pamiątkowa Ku Uczczeniu Jubileuszu Trzechsetnej Rocznicy założenia Gimnazjum Św. Anny w Krakowie*, oprac. J. Leniek, Kraków 1888, s. 180.

⁹ Archiwum Muzeum w Przeworsku [dalej AMP], sygn. MP-DA-575, *Zaproszenie na promocję Doktora Wszech Praw Andrzeja księcia Lubomirskiego dnia 25.kwietnia 1885 r. na Uniwersytecie Karola w Pradze*.

¹⁰ M. Wołozyn, *Historia Ordynacji Przeworskiej Książąt Lubomirskich. Katalog wystawy*, Rzeszów 2017, s. 31–34.

¹¹ AMP, sygn. MP-OP-104, P. Stepkiewicz, *Podzwonne [w:] Z lamusa moich wspomnień*, s. 24.

¹² Najważniejsze publikacje: Ł. Chrobak, *Książę Andrzej Lubomirski. Ordynat i przemysłowiec w latach 1882–1939*, Kraków 2021; B. Figiela, *Życie i działalność ordynata przeworskiego Andrzeja księcia Lubomirskiego w latach 1939–1944. Przyczynek do biografii*, „Przeworskie Studia Regionalne” 2012, s. 96–122; A. Górski, *Opiekun przemysłu książę Andrzej Lubomirski [w:] Podolacy. Obóz polityczny i jego liderzy*, Warszawa 2013, s. 244–249; M. Matwijów, *Andrzej Lubomirski [w:] Portrety ossolińskie. Antologia wspomnień*, wybór E. Adamczak, Wrocław 1992, s. 145–148; T. Lenczewski, *Lubomirscy gałęzi przeworskiej – arystokraci i kolekcjonerzy [w:] Lubomirscy linii przeworskiej. Arystokraci i kolekcjonerzy*, red. K. Kuczman, Stalowa Wola 2007, s. 19–27; A. Paciorek, *Lubomirski Andrzej (1862–1953) [w:] Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. J. Majchrowski, Warszawa 1994, s. 348–349; M. Tyrowicz, J. Zdrada, *Lubomirski Andrzej (1862–1953) [w:] PSB*, t. 18, s. 2–4; M. Wołozyn, *Historia*, s. 88–89; Muzeum-Zamek w Łańcucie [dalej: MZŁ], sygn. 1986 R 59/1-8, *Dzienniki A. ks. Lubomirskiego z lat 1927–1933, 1934–1938, 1940–1941*; M. Wołozyn, *Ostatni ordynat przeworski [w:] Historia nie/oczywista*, red. H. Kuś-Joachimiał, A. Przestalska, K. Uczkiewicz, Wrocław 2024, s. 80–85.

¹³ Andrzej Lubomirski został konserwatorem zabytków sztuki w Galicji, „Kurier Lwowski” 1890, R. VII, nr 5, z. I, s. 4.

1897 r. prezesem Towarzystwa Muzycznego we Lwowie. Od 1887 r. był członkiem dziedzicznym Austriackiej Izby Panów¹⁴. W 1889 r. Andrzej Lubomirski został członkiem Rady Powiatowej w Łańcucie i Komitetu Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego we Lwowie. W latach 1889–1901 przewodniczył Komitetowi Konserwatorskiemu Zabytków Historycznych i Sztuki w Galicji Zachodniej, w latach 1889–1894 pełnił funkcję wiceprezesa Towarzystwa Sztuk Pięknych we Lwowie, w latach 1890–1903 był członkiem Wydziału Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego we Lwowie. W 1895 r. został prezesem Małopolskiego Towarzystwa Cukrowniczego¹⁵, a w latach 1898–1914 był posłem na Sejm Krajowy w Galicji VII, VIII, IX i X kadencji, gdzie pracował w komisjach: bankowej, budżetowej, gospodarstwa wiejskiego, kolejowej, przemysłowej i wodnej. W 1899 r. został członkiem Rady Nadzorczej Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie, a w latach 1900–1902 był prezesem Galicyjskiego Centralnego Komitetu Wyborczego. W 1901 r. został korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie i delegatem Galicyjskiego Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego we Lwowie, a w 1902 r. został wiceprezesem Galicyjskiej Komisji Przemysłowej, prezesem Centralnego Związku Galicyjskiego Przemysłu Fabrycznego we Lwowie i prezesem Ligi Pomocy Przemysłowej we Lwowie. W latach 1907–1918 był posłem do austriackiej Rady Państwa w Wiedniu, przewodniczącym frakcji „Podolaków” w Kole Polskim. Od 1912 r. był członkiem Ogólnoaustriackiej Rady Przemysłowej i od 1914 r. członkiem Sekcji Wschodniej Naczelnego Komitetu Narodowego. 20 października złożył rezygnację na znak protestu po rozwiązaniu Legionu Wschodniego. W 1915 r. został wiceprezesem Komitetu Opieki nad Internowanymi Polakami z Królestwa Polskiego, na przełomie lat 1918/19 zabiegał we Francji o powrót hallerczyków do Polski. W 1919 r. był ekspertem delegacji polskiej na konferencji pokojowej w Paryżu, zajmującym się zagadnieniami gospodarczymi. W 1920 r. został wiceprezesem Rady Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. 3 maja 1928 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

W latach 1930–1935 był posłem na Sejm RP III kadencji, pracował w komisjach: komunikacyjnej, odbudowy kraju, przemysłowo-handlowej i spraw zagranicznych, jako poseł senior przewodniczył obradom pierwszej sesji sejmowej, do wyboru marszałka. Ponadto był członkiem: Krajowej Rady Kolejowej, Zarządu Towarzystwa Kótek Rolniczych i Akcyjnego Banku Związkowego oraz wielu organizacji społecznych i towarzystw. 14 lipca 1900 r. został ho-

¹⁴ M. Tyrowicz, J. Zdrada, *Lubomirski Andrzej*, s. 2.

¹⁵ AMP, sygn. MP-DA-189, *Cukrownia i rafineria „Przeworsk”*, *Sprawozdania za lata 1895–1929*; MP-DA-104, *Protokół wolnych zgromadzeń od 1894–1929 roku Cukrowni i Rafinerii Przeworsk Spółki Akcyjnej w Przeworsku*.

norowym obywatelem miasta Przeworska¹⁶, był radnym miejskim, członkiem Rady Powiatowej oraz Okręgowej Rady Szkolnej, był także członkiem wielu towarzystw lokalnych: Towarzystwa Mieszczan Chrześcijańskich pw. św. Józefa „Gwiazda” w Przeworsku¹⁷, Ochotniczej Straży Pożarnej w Przeworsku, Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Przeworsku¹⁸, założycielem Związku Plantatorów Buraka Cukrowego w Przeworsku i inicjatorem budowy jego siedziby¹⁹. Wraz z żoną Eleonorą w 1892 r. zostali chrzestnymi sztandaru „Sokoła” w Łąncucie. Był też prezesem Rady Nadzorczej Towarzystwa Kolei Przeworsk – Dynów oraz Tarnów – Szczucin, a także jednym z założycieli i członków Zarządu, jak również udziałowcem Fabryki Wyrobów Gumowych „Kauczuk” w Bydgoszczy²⁰ i wielu innych.

W dniach 19–20 lipca 1929 r. gościł w Przeworsku prezydenta Ignacego Mościckiego. W czerwcu 1938 r. Andrzej Lubomirski występował jako reprezentant Polski na uroczystościach rzymskich sprowadzenia szczątków św. Andrzeja Boboli do kraju. Był tercjarzem III zakonu św. Dominika we Lwowie, przyjął imię Antoni (od św. Antoniego Padewskiego), należał do Lwowskiej Sodaliji Mariańskiej Panów i Stowarzyszenia Mężów Katolickich.

W okresie okupacji Andrzej Lubomirski angażował się w działalność charytatywną, w tym w prace przeworskiego oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża. W czasie II wojny światowej dotknięty został osobistą tragedią. W październiku 1939 r. w więzieniu w Rypinie córka Helena Sierakowska wraz z mężem Stanisławem Sierakowskim zostali brutalnie zamordowani wraz z ciężarną córką Teresą Gniazdowską i jej mężem²¹. Miejsce ich pochówku do dziś nie jest znane.

W lipcu 1944 r. pod pretekstem ratowania zdrowia wyjechał do Mszany Dolnej na trzy tygodnie na kurację z nadzieją na powrót do Przeworska²², następnie do Krakowa, a stamtąd z synem Jerzym Rafałem i jego żoną Anną – przez Czechy do Belgii. Od czerwca 1946 do grudnia 1947 r. przebywał w Brukseli w domu starców prowadzonym przez zakonników – braci

¹⁶ AMP, sygn. MP-DA-76, *Księga Prawa Obywatelstwa Przeworskiego, 1868–1938*, s. 2; sygn. MP-DA-578, *Dyplom nadania honorowego obywatelstwa dla ks. A. Lubomirskiego przez Radę Miasta Przeworska*, 1900 r.

¹⁷ Gwoździe na drzewcu sztandaru Towarzystwa Mieszczan Chrześcijańskich „Gwiazda”, pw. św. Józefa w Przeworsku, sztandar w zbiorach muzeum, sygn. MP-H-1409.

¹⁸ Gwoździe na drzewcu sztandaru Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Przeworsku, sztandar w zbiorach muzeum, sygn. MP-H-670

¹⁹ Otwarcie nastąpiło 12 sierpnia 1937 r.

²⁰ AMP, sygn. MP-DA-1197, *Akcja Polskiej Spółki Akcyjnej „Kauczuk” na 10 zł nr 02163*, na której widnieje podpis Andrzeja Lubomirskiego jako prezesa.

²¹ A. Bukowski, *Waplewo. Zapomniana placówka kultury polskiej na Pomorzu nadwiślańskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 94–96; M. Kraiński, *Panowie na Waplewie*, Waplewo Wielkie 2010, s. 19.

²² Zabrał ze sobą rzeczy na trzy tygodnie pobytu, które służyły mu do końca 1947 r.

Aleksjanów²³. Z Brukseli wysyłał rozpaczliwe listy do rachmistrza Ordynacji Józefa Czepki, informując go o trudach życia na emigracji, o podupadającym zdrowiu, zaćmie i potrzebie operacji, wypadku samochodowym, w wyniku którego cierpiał m.in. na bóle głowy, zaniki pamięci i bezsenność. Ubolewał nad losem bliskich, rozpaczliwą sytuacją materialną i trudami życia w osamotnieniu i bezczynności; obawiał się o zbiory Ossolineum i jego pracowników²⁴. Następnie książę przebywał we Francji, na Lazurowym Wybrzeżu, w willi „Suzanette” przy Boulevard de Garamen w Menton, należącej do jego zmarłej żony Eleonory z Hussarzewskich²⁵. W willi tej oprócz księcia mieszkał jego syn Jerzy Rafał Lubomirski z żoną Anną z Wilamowskich oraz generał Wacław Scaewola Wiczorkiewicz²⁶. W 1951 r. za namową syna Jerzego Rafała 90-letni książę Andrzej wyemigrował do Brazylii²⁷, gdzie zamieszkał (23 września 1952 r.) jako bezpaństwowiec na podstawie tymczasowej wizy²⁸. Tam zmarł 22 listopada 1953 r. w miejscowości Jacarazihnio.

²³ Zgromadzenie Braci Aleksjanów – Aleksjanie, Bracia Aleksjanie lub Cellici, Lollardzi (łac. Congregatio Fratrum Cellitarum seu Alexianorum). Zgromadzenie wywodzi się z średniowiecznych bractw religijnych zwanych Begardami. Pierwsze grupy Aleksjanów zaczęły powstawać w XII w. na obszarach położonych wzdłuż dolnego Renu. Zakonnicy żyją według reguły św. Augustyna. Bracia od początku swojego istnienia służą osobom chorym, cierpiącym, starszym, umierającym oraz ludziom odsuniętym na marginesie społeczeństwa. Obecnie prowadzą szpitale, kliniki specjalistyczne, domy dla osób starszych, ośrodki dla niepełnosprawnych. W okresie przebywania u braci księcia Andrzeja Lubomirskiego w ośrodku znajdowało się 25 pensjonariuszy, wśród których książę Andrzej był najstarszy. Posługę wobec chorych i starych wypełniało 5 braci z pochodzenia Flamandów i Holendrów. W domu braci Aleksjanów znajdowała się kaplica, w której odbywały się codzienne msze święte. Andrzej Lubomirski modlił się w niej, przystępując każdego dnia do komunii świętej.

²⁴ „Żyję w ciągłej rozterce czym dobrze postąpił wyjeżdżając a powrót taki trudny, nie wiedzieć gdzie się podziać i z czego żyć. Maryśka [wnuczka księcia Andrzeja Maria Sierakowska – M. W.] mi pisała że mogłaby sprzedać bilard albo fortepian i mnie pieniądze przesłać ale czy jedno i drugie możliwe?” List Andrzeja Lubomirskiego z Brukseli z dnia 7 grudnia 1946 r. do Józefa Czepki, zbiory prywatne.

²⁵ List Andrzeja Lubomirskiego z Brukseli z dnia 26 lutego 1947 r. do Józefa Czepki, zbiory prywatne.

²⁶ Gen. bryg. Wacław Scaewola-Wiczorkiewicz zmarł 7 grudnia 1969 r. w Genewie i tam został pochowany. Jego szczątki zostały sprowadzone do kraju z inicjatywy dowództwa 14. Dywizjonu Artylerii Samobieżnej w Jarosławiu, którego patronem jest generał, oraz Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia. Powtórny pogrzeb odbył się 24 marca 2024 r. w Jarosławiu. Gen. Wacław Scaewola-Wiczorkiewicz urodził się 25 czerwca 1890 r. w Brzozowej. W czerwcu 1926 r. zastąpił generała Jana Hempla na stanowisku dowódcy 24. Dywizji Piechoty i komendanta Garnizonu Jarosław. W 1927 r. został mianowany generałem brygady. Był przyjacielem domu Lubomirskich, często brał udział w polowaniach organizowanych przez Andrzeja Lubomirskiego. Zob. M. Wołoszyn, *Historia*, s. 81.

²⁷ List Andrzeja Lubomirskiego z Brukseli z dnia 14 czerwca 1946 r. do Józefa Czepki, zbiory prywatne.

²⁸ Brazil, São Paulo, Immigration Cards, 1902–1980, <https://www.familysearch.org/search/collection/2140223>

4 sierpnia 2023 r. Urząd Stanu Cywilnego Federacyjnej Republiki Brazylii wydał kopię aktu zgonu na nazwisko Andre Lubomirski, zamieszkały na Rua Dr. Joao Candido Fortes, 185, Jacarazihnio-PR, zmarły 22 listopada 1953 r. o godz. 16, pod wyżej wymienionym adresem. Przyczyną zgonu był upadek i kacheksja. Śmierć zgłosił Usai Jovani, jego szwajcarski kierowca i w pewnym sensie jedyny opiekun. Zgon stwierdził dr Joao Rodrigues Calas, któremu zgłaszający oświadczył, że zmarły nie pozostawił żadnego majątku, który należałoby zinventaryzować²⁹. Pochówek odbył się na cmentarzu w Jacarazihnio następnego dnia.

* * *

Dnia 11 lutego 2023 r. Zarząd Regionalnego Towarzystwa Naukowego w Przeworsku podjął uchwałę, na mocy której towarzystwo wystosowało do Starostwa Powiatowego w Przeworsku prośbę o podjęcie starań mających na celu sprowadzenie do Polski prochów ks. Andrzeja Lubomirskiego. W odpowiedzi na to pismo ówczesny starosta przeworski Bogusław Urban zwrócił się z prośbą do dyrektora Muzeum w Przeworsku Łukasza Mroza o podjęcie prac mających na celu przygotowanie tego przedsięwzięcia. Muzeum w Przeworsku, realizując swoje zadania statutowe³⁰ wraz ze Starostwem Powiatowym oraz prałatem Tadeuszem Gramatyką przystąpiło do powołania Komitetu Honorowego Sprowadzenia Szczątków i Uroczystości Pogrzebowych Księcia Ordynata Andrzeja Lubomirskiego³¹. Dnia 21 lipca, w przeddzień 161. rocznicy urodzin Andrzeja Lubomirskiego, w Sali Balowej Pałacu Lubomirskiej w Przeworsku

²⁹ Tłumaczenia odpisu aktu zgonu z języka portugalskiego na język polski dokonano w konsultacji Generalnym Rzeczypospolitej Polskiej w Kurtybie przez Martę Olkowską, konsula RP, 17 sierpnia 2023 r.

³⁰ Statut Muzeum w Przeworsku uzgodniony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, na mocy uchwały nr V/32/15 Rady Powiatu Przeworskiego z dnia 6 maja 2015 r. W rozdziale II „Zakres działania Muzeum” § 5 pkt 2: „Muzeum jest samorządową instytucją kultury do zakresu działania której należy trwała ochrona dóbr kultury związanych z Pałacem Lubomirskich w Przeworsku oraz historią rodziny Lubomirskich”; <https://bip.powiatprzeworsk.pl/article/muzeum-w-przeworsku-zespol-palacowo-parkowy?m=118&l=2>

³¹ Skład Komitetu: Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego: Bogusław Urban – Starosta Przeworski, Sekretarz Komitetu Organizacyjnego: dr Łukasz Mróz – Dyrektor Muzeum w Przeworsku Zespół Pałacowo-Parkowy, Jacek Kierepka – Wicestarosta Przeworski, Bożena Mytkowicz – przedstawiciel rodziny, prawnuczka Marii Lubomirskiej, siostry Andrzeja Lubomirskiego, Anna Schmidt – Wiceminister Rodziny i Polityki Społecznej, Poseł na Sejm RP, Władysław Ortyl – Marszałek Województwa Podkarpackiego, dr Irena Kozimala – Dyrektor Wydziału Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, ks. prał. Tadeusz Gramatyka – Archiprezbiter Łańcucki, proboszcz parafii pw. Ducha Świętego w Przeworsku, dr Leszek Kisiel – Burmistrz Miasta Przeworska, dr Łukasz Kamiński – dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Beata Kot – Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Przemyślu,

odbyło się pierwsze spotkanie Komitetu, podczas którego omówiono ideę sprowadzenia szczątków Księcia Ordynata do Przeworska i złożenia ich w krypcie pod kaplicą Grobu Bożego w Przeworsku. Uroczystości zaplanowano wówczas na listopad 2023 r., na 70. rocznicę śmierci Andrzeja Lubomirskiego. Ostatecznie Komitet po trzech spotkaniach podjął decyzję o ustaleniu daty pogrzebu na dzień 20 stycznia 2024 r.

Dnia 27 lipca 2023 r. dyrektor Łukasz Mróz na mocy pełnomocnictwa udzielonego przez Izabelę Sierakowską-Tomaszewską³² i Bożenę Mytkowicz został pełnomocnikiem wyżej wymienionych i rozpoczął procedury związane ze sprowadzeniem doczesnych szczątków Andrzeja Lubomirskiego z Brazylii. Przystąpiono do wyłonienia firmy, która zajęła się ekshumacją szczątków ludzkich śp. Andrzeja Lubomirskiego z miejscowości Jacarazihnio w stanie Parana w Brazylii oraz związanymi z tym formalnościami niezbędnymi do transportu międzynarodowego od władz Brazylii – policji federalnej, służby celnej i sanitarnej, transportu na lotnisko w Polsce i transportu z lotniska do miejsca ponownego pochówku.

Szczątki księcia Andrzeja Lubomirskiego dotarły do Przeworska 20 listopada 2023 r. Dnia 29 listopada 2023 r. Minister Obrony Narodowej wyraził zgodę na udział wojskowej asysty honorowej podczas pogrzebu. W okresie od 20 listopada 2023 r. do 19 stycznia 2024 r. trumna ze szczątkami ostatniego ordynata znajdowała się w Przeworsku.

W przededniu pogrzebu przewieziono ją do kaplicy domowej Lubomirskich³³, w honorowej asyście Państwowej Straży Pożarnej w Przeworsku, okrytą flagą narodową. Wartę honorową 19 stycznia pełniła młodzież z klas mundurowych Zespołu Szkół Zawodowych w Przeworsku pod opieką nauczyciela Piotra Łojki. Przeworszczanie do godz. 15 oddawali hołd Andrzejowi Lubomirskiemu i wpisywali się do Księgi Kondolencyjnej³⁴. W tym dniu kaplicę nawiedziły

dr hab. Szczepan Kozak – Prezes Regionalnego Towarzystwa Naukowego w Przeworsku, Małgorzata Wołoszyn – Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Muzeum w Przeworsku.

³² Izabela Maria Sierakowska-Tomaszewska (1941), córka Andrzeja Sierakowskiego – wnuka Andrzeja Lubomirskiego i Zofii z Herbutrów, zob. A. Bukowski, *Waplewo. Zapomniana placówka*, s. 100.

³³ Podczas przygotowań do pogrzebu wykonano konserwację techniczną i estetyczną kaplicy, przeprowadzono prace przy sztukateriach i stiukowej ścianie wschodniej oraz przy stolarce okiennej. Zadanie to dofinansowano ze środków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemysłu i Powiatu Przeworskiego.

³⁴ Księga Kondolencyjna, подарowana przez Bożenę Mytkowicz, wyłożona została w hallu Muzeum na okoliczność pogrzebu państwowego śp. Andrzeja Księcia Lubomirskiego. Wpisów dokonywali m.in.: uczniowie i nauczyciele ze szkół podstawowych i średnich w Przeworsku, Jacek Kierepka – Wicestarosta Przeworski, Adam Zabłocki – Dyrektor Powiatowego Urzędu Pracy w Przeworsku, pracownicy Miejskiej Biblioteki Publicznej w Przeworsku, potomkowie dawnych pracowników księcia Andrzeja „w podziękowaniu za zatrudnienie moich Rodziców w nieodżało-

także prawnuczki księcia Andrzeja Lubomirskiego – Maria „Maryjka” Gabriela Sapieżanka Beckmann³⁵, Teresa Jadwiga Sapieżanka³⁶ oraz Marynika Sapieżyna³⁷ i Krystyna Dzieduszycka Rycerska³⁸.

W sobotę 20 stycznia 2024 r. o godz. 11 rozpoczęły się egzekwie za zmarłego Ordynata Andrzeja Lubomirskiego przy trumnie, modlitwom przewodniczył ks. prałat Tadeusz Gramatyka. W kaplicy znajdowała się najbliższa rodzina i władze powiatu przeworskiego. O godz. 11.30 kondukt pogrzebowy ustawił się na placu przed kaplicą domową. Na czele konduktu szedł żołnierz z krzyżem, za nim orkiestra wojskowa i dowódca Kompanii Honorowej oraz Sztandar Wojska Polskiego i Kompania Honorowa. Następnie sztandary towarzyszące: sztandar Urzędu Miasta Przeworska, Policji i Państwowej Straży Pożarnej. Za sztandarami szli trzej żołnierze, niosąc wieńce: jeden od rodziny, drugi od Komitetu Honorowego oraz żołnierz z portretem księcia Andrzeja Lubomirskiego, księża i służba liturgiczna. Trumna na lawecie ciągnięta była przez parę koni w otoczeniu warty honorowej (posterunek czterech żołnierzy ustawionych po obu stronach pojazdu), za którą podążała rodzina zmarłego, następnie delegacje i pozostali uczestnicy uroczystości pogrzebowej. Kondukt żałobny wyruszył do Bazyliki Kolegiackiej pw. Ducha Świętego w Przeworsku ulicami Krakowską, Piłsudskiego, Kościelną.

Po wniesieniu trumny nastąpiło wprowadzenie sztandarów towarzyszących: sztandaru Miasta Przeworska, Państwowej Policji w Przeworsku, Państwowej Straży Pożarnej w Przeworsku, sztandarów szkół średnich w Przeworsku. W prezbiterium na katafalku ustawiono trumnę, wokół której stanęła honorowa asysta czterech żołnierzy. Przed rozpoczęciem mszy powitano zaproszonych gości:

wanej Cukrowni”, „Wujiu-Dziadziu – udało się po 70 latach, jesteś w domu, w ukochanym Przeworsku – Bożena Mytkowicz, prawnuczka Marii Lubomirskiej”, Siostry ze Zgromadzenia Sióstr Szarytek w Przeworsku, „Ze wzruszeniem uczestniczymy w uroczystościach pogrzebowych naszego Pradziada ks. Andrzeja Lubomirskiego, w miejscu tak ukochanym – Maria Gabriela Sapieżanka Beckmann, Teresa Jadwiga Sapieżanka, Marynika Sapieżyna, Krystyna Dzieduszycka Rycerska, Barbara Czartoryska w imieniu Rodowego Związku Czartoryskich herbu Pogoń Litewska, Tytus Bisping, Marcin Gromnicki w imieniu Związku Rodowego Dzieduszyckich, Patrycja Sobańska-Rey, Henryk Sobański, Nikolas Rey, Felix Rey, Mikołaj Rey, Witold Wodzicki Pałac Kościelniki Kraków, Dowódca Garnizonu Jarosław ppłk Wojciech Drapała, kpt. Piotr Serafin 14. Dywizjon Artylerii Samobieżnej w Jarosławiu, Beata Kot – Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Przemyślu, przedstawiciele Fundacji Książąt Lubomirskich, Leszek Kisiel – Burmistrz Miasta Przeworska, przedstawiciele Samorządu Powiatu Łańcuckiego, „Kochał Ojczyznę i Przeworsk” – Piotr Szopa dyrektor Muzeum-Zamku w Łańcucie, Dariusz Iwaneczko – IPN Rzeszów, radni Powiatu Przeworskiego, radni Miasta Przeworska, duchowieństwo i inni.

³⁵ Ur. w 1949 r. w Kenii, córka Eustachego Seweryna Sapiehy i Antoniny z Siemieńskich.

³⁶ Ur. w 1948 r. w Kenii, córka Eustachego Seweryna Sapiehy i Antoniny z Siemieńskich.

³⁷ Wdowa po Eustachym Piotrze Sapieżu (1947–2005), prawnuku Andrzeja Lubomirskiego.

³⁸ Ur. 1965 r., córka Tadeusza Dzieduszyckiego i Izabeli z Bojanowskich, spokrewniona z sapieżyńskimi prawnuczkami Andrzeja Lubomirskiego Teresą i Marią.

Pawła Bartoszka – Wicewojewodę Województwa Podkarpackiego Ewę Draus – Członka Zarządu Województwa Podkarpackiego, Bogusława Urbana – Starostę Przeworskiego, Jacka Kierepkę – Wicestarostę Przeworskiego, Członków Zarządu i Radnych Powiatu Przeworskiego, Leszka Kisiela – Burmistrza Miasta Przeworska, Zastępcę Burmistrza Miasta Przeworska i Radnych Miasta, inspektora Mariusza Kulagę – Komendanta Powiatowego Policji w Przeworsku, brygadiera Marcin Lachnika – Komendanta Państwowej Straży Pożarnej w Przeworsku, Wojskową Asystę Honorową i Orkiestrę Wojskową, Dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich – Łukasza Kamińskiego, Dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie – Dariusza Iwaneczkę, Dyrektora Muzeum w Przeworsku – Łukasza Mroza i wszystkich dyrektorów instytucji, prezesów stowarzyszeń oraz wszystkich przybyłych gości. Następnie kustosz Małgorzata Wołoszyn z Muzeum w Przeworsku odczytała biogram Andrzeja Lubomirskiego, po czym o godz. 12 rozpoczęła się Msza św. Żałobna pod przewodnictwem JE abp. seniora Józefa Michalika, który wygłosił homilię. Ceremonię pogrzebową uświetnił swoim śpiewem Chór „Lumen”, a marsz pogrzebowy Fryderyka Chopina wykonała orkiestra wojskowa.

Po Eucharystii nastąpiło wystąpienie Przewodniczącego Komitetu Honorowego – Bogusława Urbana, Starosty Przeworskiego, który dziękował wszystkim zaangażowanym w pogrzebową uroczystość. Następnie orkiestra wojskowa odegrała hymn państwowy, po którym mowy okolicznościowe wygłosili: Paweł Bartoszek – Wicewojewoda Województwa Podkarpackiego, Ewa Draus – Członek Zarządu Województwa Podkarpackiego, Łukasz Mróz – Dyrektor Muzeum w Przeworsku Zespołu Pałacowo-Parkowego. Po przemówieniach trumna ze szczątkami Księcia Ordynata Andrzeja Lubomirskiego została przeniesiona do miejsca spoczynku w Krypcie Rodowej Lubomirskich pod Kaplicą Grobu Bożego. Flagę z trumny wręczono Teresie Sapieżance, prawnuczce księcia Andrzeja Lubomirskiego, a trumnę zniesiono do krypty i ułożono na przygotowanym podeście w niszy. Posterunek honorowy zajął miejsce przy niszy, a orkiestra wojskowa, sztandar WP, kompania honorowa i pozostałe poczty sztandarowe zajęły miejsce w nawie bocznej – północnej. W trakcie składania trumny do krypty Wojskowa Asysta Honorowa oddała salwę honorową. Następnie nad kryptą, w Kaplicy Bożego Grobu złożono wieńce: od Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska, od Komitetu Honorowego Sprowadzenia Szczątków i Uroczystości Pogrzebowych Księcia Ordynata i od rodziny Księcia Ordynata Andrzeja Lubomirskiego, po czym wyprowadzono Sztandar Wojska Polskiego oraz pozostałe sztandary. Po zasunięciu płyt do wejścia nad kryptą przedstawiciele instytucji mogli wejść do środka Kaplicy Bożego Grobu, gdzie dokonano odsłonięcia tablic epitafijnych Księcia Henryka Lubomirskiego – założyciela Ordynacji Przeworskiej, oraz Księcia Andrzeja Lubomirskiego – Ostatniego Ordynata

Przeworskiego. Odślonięcia tablic dokonali członkowie Komitetu Honorowego Sprowadzenia Szczątków i Uroczystości Pogrzebowych Księcia Ordynata Andrzeja Lubomirskiego: Bogusław Urban – starosta przeworski, i Szczepan Kozak – prezes Regionalnego Towarzystwa Naukowego w Przeworsku. Następnie głos w imieniu rodziny zmarłego zabrała Bożena Mytkowicz, prawnuczka Marii Lubomirskiej-Tyszkiewiczowej, siostry Andrzeja Lubomirskiego, dziękując organizatorom za pogrzebową uroczystość: „bierzemy udział w pogrzebie, ale w radosnym pogrzebie, ponieważ po 70 latach powrócił do ukochanego Przeworska ordynat książę Andrzej Lubomirski. Wierzę, że marzenia się spełniają i cuda też. Marzeniem mojej matki Teresy Tyszkiewicz i jej siostry Marii Tyszkiewiczówny-Madejskiej oraz Kazia Potulickiego [wnuka Andrzeja Lubomirskiego – M. W.] było sprowadzenie do Polski prochów wujcia-dziadzia. Marzenie się spełniło i jesteśmy świadkami «cudu nad Mleczką»” – powiedziała. Podziękowania były ostatnim elementem uroczystości pogrzebowych.

Decyzją Sejmiku Województwa Podkarpackiego książę Andrzej Lubomirski pośmiertnie uhonorowany został Odznaką Honorową „Zasłużony dla Województwa Podkarpackiego”. Odznakę na ręce prawnuczki Andrzeja Marii Sapiieżanki Beckmann i praprawnuka Łukasza Sapiiehy wręczyli wicemarszałek województwa Piotr Pilch oraz członkowie zarządu województwa podkarpackiego: Anna Huk i Jerzy Cyprys³⁹. Uroczystość ta w dniu 3 kwietnia 2024 r. towarzyszyła odślonięciu pomnika symbolizującego postać księcia Andrzeja Lubomirskiego siedzącego na ławce⁴⁰ usytuowanej pod wiekową lipą w przeworskim parku w pobliżu pałacu⁴¹.

³⁹ Ur. w 2000 r. syn Jerzego Andrzeja Sapiiehy (1937–2010) i Ede Cassia Segnini Brandao.

⁴⁰ Zbiórkę z inicjatywy dyrektora Muzeum dra Łukasza Mroza rozpoczęło Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum w Przeworsku, które uczestniczyło we wszystkich etapach przygotowań do pogrzebu. 1 września 2023 r. Stowarzyszenie upoważniło dyrektora Łukasza Mroza – członka Stowarzyszenia, do reprezentowania i prowadzenia wszelkich działań w tym zakresie. Darowizny na Pomnik-ławeczkę wyniosły łącznie 12 500,00 zł. Najhojniejszymi sponsorami były instytucje: Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, Fundacja Książąt Lubomirskich, Bank Spółdzielczy w Przeworsku, Koło Łowieckie „Bażant” w Przeworsku oraz osoby prywatne – ich nazwiska widnieją na ławeczce.

⁴¹ Autorem projektu jest artysta rzeźbiarz dr hab. Jerzy Kierski, profesor Instytutu Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego.